

Peter Madsen

Radikalisme og humanisme -

to kapitler om dansk ideologi

Den kolde krigs efterliv er endnu ikke forbi, tværtimod er der i de sidste år mere end ét tegn på en fornyet orientering i retning af de positioner, som blev etableret i den tidlige efterkrigstid. Men de ideologiske mønstre i koldkrigsdebatten er endnu ikke taget op til nøjere undersøgelse.

De centrale temaer kan kort angives som: Mennesket og Demokratiet. Med disse to ord kan det grundlæggende i dansk ideologi sammenfattes, men det er ikke ensbetydende med omfattende enighed mellem de personer, som påberåbte - eller påberåber - sig disse 'værdier'. En vis humanisme og en vis demokratisk indstilling er noget af det fundamentalt positive i den arv, som efterkrigsgenerationerne har kunnet videreførvalte, men samtidig har netop disse to temaer spillet en afgørende rolle som blokeringer for udvikling af en bredere bevidsthed om de problemer, det danske samfund står over for socialt og politisk idag. Under henvisning til Mennesket fortrænges klasse modsætninger og i sidste instans overhovedet sociale problemer, og under henvisning til Demokratiet reduceres de politiske problemer til partipolitik og parlamentarisme. I begge tilfælde er det den samfundsmæssige realitet, vores virkelige livsvilkår, der forsvinder fra synsfeltet. Til trods for at humanismen konkret måtte indebære en kamp for ændring af de livsvilkår, der hæmmer de enkelte menneskers personlige udfoldelse og mulighederne for fælles livsudfoldelse, og til trods for at den demokratiske grundindstilling måtte indebære bestræbelser på udvikling af folkelig selvbestemmelse og ikke blot opretholdelse af en fra samfundet isoleret parlamentarisme. Med andre ord: selv om det positive indhold i humanismen og den demokratiske holdning i det væsentlige peger i retning af socialistisk demokrati, så anvendes henvisningen til disse to centrale elementer i dansk ideologi fortrinsvis til afvisning af de

samfundsmæssige problemer til fordel for den enkeltes inderlige liv og partiernes politiske liv. Til gengæld er det centrale i de sidste tifemten års venstrebevægelse netop opmærksomheden omkring og udviklingen af en politisk praksis i forhold til netop de samfundsmæssige forhold og udfoldelsesmulighederne deri. For så vidt skulle mulighederne for en konkretisering, så at sige en samfundsmæssiggørelse, af humanismen og den demokratiske holdning være gode, men tendensen er tværtimod en afvisning af det nye venstre under henvisning til humanismen og demokratiet (en sammenfatning af en række væsentlige træk i det nye venstres politiske position kan findes i Oskar Negts artikel 'Uden socialisme intet demokrati' i *Socialistisk Politik* nr. 5, 1977).

Poul Henningsen og Villy Sørensen er vel for velfærdssamfundets venstredebat de vigtigste repræsentanter for henholdsvis mellemkrigs- og efterkrigsgenerationerne. Poul Henningsen havde sine rødder i tyvernes og tredivernes radikale miljøer, i antifascismen og avantgardekunsten, men også i et socialt engagement. Villy Sørensen er derimod præget af intelligensens afpolitisering og sociale isolation i den tidlige efterkrigstid. Men for dem begge gælder det - for så vidt angår de her behandlede dele af deres kulturkritik, nemlig fra perioden 1945-68 - at tankegangene er dybt prægede af koldkrigssituationen. Denne situation kan karakteriseres igennem socialdemokratiets og kommunistpartiets samarbejde om udelukkelsen af progressive alternativer til disse to traditionsbærere fra arbejderbevægelsens splittelse (i 1914 ved 1. Verdenskrigs udbrud og i 1919 ved Kommunistisk Internationales dannelse - og siden igennem hele mellemkrigstiden). Foreningen af kommunisme og socialdemokratisme indebar en fortrængning fra det politiske liv af for det første arbejderklassen og for det andet den emancipatoriske marxistiske tradition, som begge parter havde forladt for længst. I denne ideologiske situation, hvor alle og enhver var stillet over for et stærkt krav om tilslutning til enten Sovjetunionen eller USA, var det vanskeligt at opretholde en selvstændig politisk position. Poul Henningsen gjorde det - og derved blev han i mange henseender den mest progressive deltager i tidens debat. Villy Sørensen opretholdt eller etablerede nok en selvstændig position, men netop på bekostning af den politiske side af sagen - og derved blev han den centrale ideolog for den progressive intelligens i velfærdssamfundets første år. Desuden var Villy Sørensens position i mange henseender en forlængelse af afpolitiserede positioner under den kolde krig, således ikke mindst

den fra H.C. Branner velkendte identifikation af 'det indre' og 'det ydre'. Samlet skal det understreges, at ganske mange danske intellektuelle undgik en indordning under den kolde krigs tvedeling for så vidt som de hverken tilsluttede sig USA eller Sovjetunionen, men de færreste undgik at betale denne frihed med politisk naivitet. Også her er der således en dobbelthed i arven fra den kolde krig, en insisteren på det danske demokrati i modsætning til såvel Sovjetunionen som USA på den ene side, og på den anden side en blokering for mere dybtgående samfundsanalyse - som jo ville have vist, at også Danmark er et kapitalistisk domineret land.

Den følgende analyse af Poul Henningsens og Villy Sørensens positioner sigter primært imod en aftegning af grænserne i deres tankegange, eftersom en sådan analyse er en nødvendig forudsætning for en kritisk tilegnelse også af de bæredygtige elementer i deres virksomhed.